

МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9:159.97+612.8+159.92:159.93+159.944
DOI <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2021-1-7>

Наталія ЗДОРОВЕНКО

магістр психології, психолог, Спеціальна загальноосвітня школа «Надія», вул. Янгеля, 2, м. Київ, Україна, індекс 03057 (zdor_nat@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6636-7628>

Олеся АНТОНЮК

викладач, Спеціальна загальноосвітня школа «Надія», вул. Янгеля, 2, м. Київ, Україна, індекс 03057

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5212-4863>

Ольга ЦИМАЄНКО

магістр соціальної роботи, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна, індекс 02000

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8844-5204>

Natalia ZDOROVENKO

Master of Psychology, Psychologist, Special Secondary School "Nadiya", st. Yangelya, 2, Kyiv, Ukraine, postal code 03057 (zдор_nat@ukr.net)

Olesya ANTONYUK

Teacher, Special Secondary School "Nadiya", st. Yangelya, 2, Kyiv, Ukraine, postal code 03057

Olga TSIMAYENKO

Master of Social Work, PJSC "Interregional Academy of Personnel Management", st. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, postal code 02000

Бібліографічний опис статті: Здоровенко Н., Антонюк О., Цимаєнко О. Медико-психологічні аспекти організації онлайн-навчання дітей із порушеннями фізичного та розумового розвитку. *Психологічне здоров'я*. 2021. Вип. 1 (6). С. 52–62. DOI: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2021-1-7>

Bibliographic description of the article: Zdorovenko, N., Antonyuk, O., Tsimayenko, O. (2021). Medyko-psykholohichni aspekty orhanizatsii onlain-navchannia ditei iz porushenniamy fizychnoho ta rozumovoho rozvytku [Medical and psychological aspects of online learning for children with physical and mental disabilities]. *Psykhologichne zdorovia – Psychological Health*, 1 (6), 52–62. DOI: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2021-1-7>

МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ФІЗИЧНОГО ТА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Постановка проблеми. Втрата безпосереднього спілкування з учителем та однолітками, при збільшенні часу знаходження перед екраном комп'ютера в умовах онлайн-навчання, поставила перед педагогами складне завдання: забезпечити ефективність навчального процесу при мінімізації шкоди та ризиків для здоров'я учнів. Успішність організації освітнього процесу в онлайн-режимі для дітей із вадами розвитку, як показав досвід, може бути забезпечена лише спільними зусиллями вчителів і батьків, які в такому разі стають активними учасниками проведення занять.

Постановка мети дослідження. Мета – розробити програму дистанційних занять для учнів початкових класів із особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На тлі спалаху COVID-19 відбулася трансформація освітнього середовища. Швидкість переходу на онлайн-форму навчання стала джерелом корисного досвіду і засвідчила необхідність нормативного та методичного забезпечення онлайн-освіти. Провідним завданням психпрофілактики для дітей із особливими освітніми потребами вбачається визначення найбільш здоров'язберезувальних варіантів онлайн-навчання.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження проводилося на базі СЗОШ "Надія" м. Києва. Розроблену програму онлайн-занять апробовано та впроваджено серед 12 учнів 1 класу із вадами фізичного та розумового розвитку.

Результати дослідження. В даній статті ми надаємо опис авторської програми супроводу онлайн-занять, що складається з чотирьох уроків з інструкцією для батьків щодо їх організації. Уроки складаються з психологічно-організаційної та корекційно-розвиваючої частин. Батьки повинні коротко зафіксувати письмово та сфотографувати результати виконання дитиною вправ по кожному уроку та відправити вчителю для того, щоб він міг проконтролювати розвиток знань, умінь і навичок дитини та розробляти для неї наступні корекційно-розвивальні заняття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Діти з вадами розумового розвитку зазвичай не сприймають вчителя, якого бачать на екрані комп'ютера, не виконують його завдань, - в такому разі вчитель працює з дитиною опосередковано, за допомогою батьків, супроводжуючи та контролюючи навчально-розвивальний процес. Впровадження розробленої нами корекційно-розвиваючої програми в процес онлайн-занять учнів 1 класу СЗОШ "Надія" м. Києва довело її ефективність за умови активної участі батьків у навчальному процесі.

Ключові слова: онлайн-навчання, діти з особливими освітніми потребами, навчальна програма, плани уроків, залучення батьків до навчального процесу.

MEDICAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF ONLINE LEARNING FOR CHILDREN WITH PHYSICAL AND MENTAL DISABILITIES

Abstract. Formulation of the problem. The loss of direct communication with teachers and peers, while increasing the time spent in front of a computer screen in online learning, has set teachers a difficult task: to ensure the effectiveness of the educational process while minimizing harm and risks to student health. The experience of online education for children with disabilities, as experience has shown, can only be ensured by the joint efforts of teachers and parents, who in this case become active participants in the lessons.

Formulation the purpose of the study. The aim is to develop a program of distance learning for primary school students with special educational needs.

Analysis of recent research and publications. Against the background of the COVID-19 outbreak, the educational environment was transformed. The speed of the transition to online learning has become a source of useful experience and demonstrated the need for regulatory and methodological support for online education. Identifying the most healthy online learning options is one of the main goals of mental health education for children with special educational needs.

Materials and methods of research. The research was conducted on the basis of Nadiya Secondary School in Kyiv. The developed program of online classes was tested and implemented among 12 1st grade students with disabilities.

Research results. In this article, we provide a description of the author's online support program, which consists of four lessons with instructions for parents on how to organize them. Lessons consist of psychological-organizational and correctional-developmental parts. Parents should briefly record in writing and photograph the results of the child's exercises in each lesson and send them to the teacher so that he can monitor the development of knowledge, skills and abilities of the child and develop for him the next correctional and developmental classes.

Conclusions and prospects for further research. Children with intellectual disabilities usually do not perceive the teacher they see on the computer screen, do not perform his tasks - in this case, the teacher works with the child indirectly, with the help of parents, accompanying and controlling the learning and development process. The introduction of the correctional and developmental program developed by us in the process of online classes of 1st grade students of Nadiya Secondary School in Kyiv has proved its effectiveness with the active participation of parents in the educational process.

Key words: online learning, children with special educational needs, curriculum, lesson plans, involvement of parents in the educational process.

Постановка проблеми. Завдання забезпечення якості навчання й успішної соціалізації дітей із особливими потребами в Україні в останні роки вирішувалося завдяки розвитку інклюзивного підходу. Однак ситуація пандемії COVID-19 з необхідністю вимушеного соціального дистанціювання створила значну перешкоду для здобуття дітьми з особливими освітніми потребами соціального досвіду. Втрата безпосереднього спілкування з учителем та однолітками, при збільшенні часу знаходження перед екраном комп'ютера в умовах онлайн-навчання, поставила перед педагогами складне завдання: забезпечити ефективність навчального процесу при мінімізації шкоди та ризиків для здоров'я учнів. Особливі складнощі постали щодо адаптації до процесу навчання першокласників, яким важко було зрозуміти навчальну ситуацію, віддиференціювати процес уроку від комп'ютерної гри. Успішність організації освітнього процесу в онлайн-режимі для

дітей із вадами розвитку, як показав досвід, може бути забезпечена лише спільними зусиллями вчителів і батьків, які в такому разі стають активними учасниками проведення занять. Тому актуальною проблемою є методична розробка онлайн-уроків для дітей із особливими освітніми потребами

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При порушеннях розвитку для дітей має важливе значення система раннього втручання та скринінгу, впливу на їхні досягнення, бо такі діти мають не лише особливі потреби в медичній допомозі, але й особливі освітні потреби (Paul H. Lipkin & Michelle M. Macias, Kenneth W. Norwood, et al., 2020). Порушення психічного та розумового розвитку, виявлені в ранньому дитинстві, мають вплив на все подальше життя, тому слід усіма можливими засобами сприяти здоровому розвитку дітей (Robyn A. Cree, Rebecca H. Bitsko, Lara R. Robinson, et al. 2018). Нинішня ситуація пандемії COVID-19 спричинила ба-

гато несприятливих впливів на психічне здоров'я дітей, пов'язаних із вимушеною ізоляцією та, як наслідок, формуванням стигми соціального відчуження та появою страхів (Imran, Amer, Sharif, Bodla, & Naveed, 2020). Ситуація карантину стала для дітей фактором ризику щодо розвитку гострих стресових розладів, розладів адаптації, горя та посттравматичного стресового розладу. Збільшення часу, проведеного перед екраном комп'ютеру, корелювало з проявами неспокою, дратівливості, тривожності, в'язкості та неуважності (Imran, Amer, Sharif, Bodla, Naveed, 2020). Значний психосоціальний вплив спалаху COVID-19 на дітей та підлітків, виявляючись у підвищенні рівнів тривожності та депресії, свідчить про необхідність пошуку ефективних засобів подолання емоційного стресу та цільових психопрофілактичних заходів (Li Duan, Xiaojun Shao, Yuan Wang, Yinglin Huang, et al., 2020). Крім негайних, прогноуються довгострокові несприятливі наслідки пандемії COVID-19 для дітей, бо архітектура мозку, що швидко розвивається, є дуже вразливою та чутливою до несприятливого навколишнього середовища. Тому значний відсоток дітей ризикує отримати руйнівні фізичні, соціально-емоційні та когнітивні наслідки впливу на весь хід їхнього життя (Hirokazu Yoshikawa, Alice J. Wuermli, Pia Rebello Britto, et al. 2020). Якість і розміри впливу ситуації пандемії COVID-19 на психосоціальне здоров'я неповнолітніх визначаються багатьма факторами вразливості, серед яких дослідники називають: віковий розвиток, освітній статус, наявний стан психічного здоров'я, недостатню матеріальну забезпеченість, страх зараження тощо (Shweta Singh, Deblina Roy, Kritika Sinha, et al., 2020).

На тлі спалаху COVID-19 відбулася трансформація освітнього середовища. В зв'язку з цим було виявлено різноманітні проблеми онлайн-викладання, але стала зрозумілою невідворотність розвитку онлайн-освіти та необхідність відповідної підтримки учнів щодо адаптації до дистанційної форми навчання (Zhang, Wunong, Yuxin Wang, Lili Yang, and Chuanyu Wang, 2020). Швидкість переходу на онлайн-форму навчання стала джерелом корисного досвіду і засвідчила необхідність нормативного та методичного забезпечення онлайн-освіти (Basilaia, Giorgi; Kvavadze, David, 2020). Також стала зрозумілою потреба навчання батьків позитивним та ефективним стратегіям виховання дітей (Sege RD, Siegel BS, 2018).

Перехід від традиційного очного навчання до онлайн-освіти, що через пандемію COVID-19 відбувся революційним способом у глобальному масштабі, безпосередньо вплинув на якість освітнього процесу, що потребує відповідних розробок, спрямованих на підвищення його рівня (Chen, Tinggui, Lijuan Peng, Xiaohua Yin, Jingtao Rong, Jianjun Yang,

& Guodong Cong, 2020). Актуальною є розробка плану дій, спрямованих на задоволення особливих психосоціальних, психічних, освітніх потреб уразливих дітей як під час пандемії, так і по її завершенні, забезпечення заходів підтримки їх психічного здоров'я та фізичного стану в інноваційних навчальних умовах, на основі співпраці психіатрів, психологів, педіатрів, батьків та громадських волонтерів (Shweta Singh, Deblina Roy, Kritika Sinha, et al., 2020). Пропоновані теоретичні основи та моделі онлайн-освіти зосереджуються на її педагогічних аспектах (Picciano, Antan Integrated Modelhony G. 2017). Крім того, дослідники зауважують, що пов'язані з пандемією травми та економічна нестабільність особливо негативно вплинуть на дітей, які перебувають у бідності, покладаються переважно на шкільні послуги для забезпечення потреб у харчуванні, фізичному та психічному здоров'ї, а також мають особливі освітні потреби через розлади розвитку та поведінки, в поєднанні з низьким контролем батьків за процесом онлайн-навчання (Abbey R. Masonbrink & Emily Hurley, 2020). Вчителі в ситуації пандемії мають бути джерелом емоційної підтримки учнів, помічати попереджувальні ознаки кризових станів психічного здоров'я або небезпечних ситуацій. Однак за умов дистанційного навчання педагоги обмежені у своїх можливостях емоційної підтримки, спостереження за дітьми груп ризику та способах втручання. Отже, слід шукати шляхи компенсації шкідливого впливу на дітей через обмежений доступ до життєво важливих шкільних ресурсів (Abbey R. Masonbrink & Emily Hurley, 2020).

Серед потенційних ризиків для здоров'я дітей в умовах карантину, пов'язаних із онлайн-навчанням, називають: вплив екрану, вплив навколишнього середовища, зниження фізичної активності, сидячий спосіб життя, порушення режимів сну та харчування, негативні психологічні реакції, параметри фізичного здоров'я і травми. При цьому, в якості основних проблем виокремлюють соціально-афективні ускладнення та недостатню фізичну активність (Rubén López-Bueno, Guillermo F. López-Sánchez, José A. Casajús, et al., 2021). Також істотною проблемою є те, що через перехід на онлайн-навчання порушується соціальна взаємодія учнів, що для дітей із особливими потребами є життєво важливим. В цій ситуації необхідна допомога батьків у організації процесу онлайн-навчання та налагодженні ефективного спілкування дитини з викладачами через екран комп'ютера (Bhamani, Makhdoom, Bharuchi, et al., 2020).

Вивчення проблеми організації командного психолого-педагогічного супроводу дистанційного інклюзивного навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах довготривалого карантину засвідчило необхідність комплексного під-

ходу щодо надання освітніх послуг, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, в домашньому освітньому середовищі. Дослідники (Коваленко, Колісник, 2020) підкреслюють роль батьків щодо організації та проведення навчальних занять, необхідність адаптації навчального матеріалу викладача асистентом, створення батьками домашнього освітнього середовища та організації режиму дня дітей з особливими освітніми потребами. Навчальне та фізичне навантаження в процесі онлайн-занять має відповідати можливостям дітей із особливими потребами, з урахуванням їхніх вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог (Ващенко, Найдовська, 2017). Тож провідним завданням психпрофілактики для дітей із особливими освітніми потребами вбачається здійснення гігієнічної оцінки фактичних дистанційних форм організації навчального процесу під час карантину та визначення на цій основі найбільш здоров'язбережувальних варіантів навчання (Воротникова, Чайковська, 2020; Scherban, Noblyk, 2020; Соломаха, Гаркавий, 2020; Гозак, Станкевич, Єлізарова, Парац, 2021).

Зручність дистанційної освіти полягає в можливості навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від навчального закладу та в будь-який час, що є особливо значимим для дітей із інвалідністю. Важливим фактором успіху дистанційного навчання є ініціатива викладача щодо впровадження інноваційних освітніх технологій (Тохтамиш, Лісняк, 2020). Досвід впровадження дистанційної освіти в Україні дозволяє визначити її як життєздатну та ефективну стратегію викладання (Шептуха, 2020).

Мета статті – розробити програму дистанційних занять для учнів початкових класів із особливими освітніми потребами.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження проводилося на базі СЗОШ "Надія" м. Києва. Розроблену програму онлайн-занять апробовано та впроваджено серед 12 учнів 1 класу із вадами фізичного та розумового розвитку. Статистична обробка результатів дослідження не проводилася через малу вибірку респондентів.

Обмеження дослідження стосувалися його проведення серед учнів першого класу лише одного спеціального навчального закладу. Втім, практично підтверджена ефективність запропонованої навчальної програми для онлайн-занять першокласників із особливими освітніми потребами дозволяє рекомендувати її для апробації та впровадження в інших аналогічних навчальних закладах України.

Етичні питання вирішувалися дотриманням біоетичних принципів, зокрема: інформованої згоди, анонімності, толерантності, академічної доброчесності.

Для проведення дослідження додаткового фінансування не виділялося, конфлікту інтересів не було.

Виклад основного матеріалу. В даній статті ми надаємо опис авторської програми супроводу онлайн-занять, що містить чотири уроки з інструкцією для батьків щодо їх організації. Уроки складаються з психологічно-організаційної та корекційно-розвиваючої частин. Додатково наприкінці уроків батькам надавалася також добірка розвиваючих відео з посиланнями.

Урок №1

1. Психологічно-організаційна частина заняття.

Інструкція для батьків:

1.1. Підготуйте кімнату, в якій ви будете проводити заняття:

– щоб дитина не відволікалася, попросіть інших членів сім'ї не заходити до кімнати, поки триває навчання;

– усі малюнки, олівці, книжки, зошити... що потрібно буде на занятті, підготуйте заздалегідь та сховайте від очей дитини, поки вони вам не потрібні (під стіл, в спеціальну коробку тощо).

1.2. Заспокойте дитину і налаштуйте на подальшу роботу:

Посадіть дитину на стілець перед собою, погладьте її руки, ноги. Коротко поясніть, що зараз у вас буде заняття, ви трішки попрацюєте. Якщо вдома є маленький масажний м'ячик Су Джок, помасажуйте руки дитини; в процесі масажу опишіть колір і форму м'ячика).

2. Корекційно-розвивальна частина:

2.1. Вправа «Робота з кінетичним піском, пластиліном» спрямована на розвиток взаємодії між двома півкулями головного мозку, дрібної моторики, просторової уяви.

Спочатку дитина має розминати матеріал (пісок або пластилін) правою рукою, робимо галявинку, потім теж саме лівою рукою, далі двома руками одночасно – розрівняти, тобто зробити галявинку. Наступний крок – двома руками дитина накладає пісок у форми; слід порахувати, скільки всього отримали фігур. Попросіть дитину накласти фігуру на фігуру, покласти біля фігури, покласти фігуру з лівої сторони, зробити і покласти фігуру з правої сторони галявини ... і т.д.

2.2. Вправа «Виконання хатніх справ» сприяє соціалізації дитини, що завжди починається з домашнього побуту.

Інструкція для батьків: Підберіть домашню роботу під силу Вашій дитині: прибирання іграшок, пропилососити кімнату, витерти пил, помити підлогу і т.д. Виконуйте цю роботу з дитиною систематично щодня в міру її настрою.

2.3. Вправа «Гра в кубики» спрямована на те, щоб навчити дитину сприймати і виконувати нову

інструкцію, розвиток навиків гри, диференціації зорового сприймання та логічного мислення.

Інструкція для батьків: Викладіть перед дитиною різнокольорові кубики і пограйтесь з нею так, як вона Вам запропонує. Якщо дитина кидає кубики, тоді нехай принесе Вам червоний, жовтий, улюблений...

Коли дитячі емоції вгамуються, запропонуйте:

- 1) збудувати з кубиків пірамідку;
- 2) вибрати і скласти в рядок кубики тільки одного (вибраного за домовленістю) кольору;
- 3) покласти два жовтих з правої сторони, один зелений з лівої сторони (комбінації можете придумувати на власний розсуд).

2.4. Хвилинка релаксації.

Інструкція для батьків: За потреби дайте дитині тихенько відпочити на дивані або проведіть 1–2 логоритмічних вправи під музичний супровід.

2.5. Вправа «Улюблена книжка» сприяє розвитку слухової уваги, співвідношенню слухової інформації із зображенням на малюнку, розвитку емоційності дитини.

Інструкція для батьків: Запропонуйте дитині вибрати книжку. Дайте можливість дитині погортати (якщо починає рвати сторінки, не дозволяйте), розглянути малюнки самостійно, Ви тільки спостерігаєте за діями. (Якщо дитина більше не хоче працювати з книгою, відкладіть в сторону і переключіть на те, що їй подобається. Наступного дня повторіть заняття з книгою. І так потроху, але щодня). Якщо дитина йде з Вами на контакт, запропонуйте послухати казку, історію; потім попросіть дитину переказати, що вона запам'ятала, показати на малюнку певних персонажів.

3. Завершення заняття:

Інструкція для батьків: Слід обійняти дитину та похвалити її, сказавши приблизно наступне: «Наше заняття завершено, ти молодець! Старайся і надалі. Ти вільний, можеш відпочивати (гратись своїми іграшками тощо)».

Медико-психологічні рекомендації для батьків:

- слід проводити заняття в першій половині дня;
- якщо дитина виявляє протест, зупиніть процес навчання і переключіть на інший вид діяльності (гра, відпочинок, поїсти);
- коли дитина справилась із завданням, похваліть, продемонструйте свої позитивні емоції;
- ви для дитини «новий педагог», до якого вона звикає. Не наполягайте, щоб усі запропоновані завдання були виконані одразу або за один день. Якщо дитині важко, розподіліть по 1–2 завдання в день.

Пам'ятайте! Ваш емоційний стан, настрої діти дуже відчувають і сприймають. Якщо маєте поганий настрій, розкажіть про це дитині прямо, коротко поясніть причину. Налаштуйте спочатку на ро-

боту себе! Якщо Ви в змозі виконати 1–2 завдання в день – це теж досягнення. Головне – це дозування навантаження і систематичність!!! Успіхів!!!

Урок № 2

1. Психологічно-організаційна частина заняття.

Інструкція для батьків:

1.1. Підготуйте кімнату, в якій ви будете проводити заняття:

– щоб дитина не відволікалася, попросіть інших членів сім'ї не заходити до кімнати, поки триває навчання;

– усі малюнки, олівці, книжки, зошити .... що потрібно буде на занятті, підготуйте заздалегідь та сховайте від очей дитини, поки вони вам не потрібні (під стіл, в спеціальну коробку і т.д.).

1.2. Заспокойте дитину і налаштуйте на подальшу роботу:

Посадіть дитину на стілець перед собою, погладьте її руки, ноги. Коротко поясніть, що зараз у вас буде заняття, ви трішки попрацюєте. Якщо вдома є маленький масажний м'ячик Су Джок, помасажуйте руки дитини; в процесі масажу опишіть колір і форму м'ячика).

2. Корекційно-розвивальна частина:

2.1. Вправа «Робота з кінетичним піском, пластиліном» спрямована на розвиток взаємодії між двома півкулями головного мозку, розвиток дрібної моторики, засвоєння понять «велике», «мале».

Інструкція для батьків:

Дотримуйтеся наступного принципу: спочатку розминаємо пісок або пластилін правою рукою, далі лівою рукою, потім двома руками водночас. Виберіть формочки для піску – велику та меншу. Зробіть разом із дитиною одну велику пасочку і одну маленьку. Далі дитина сама робить пасочки, а ви контролюєте, допомагаєте дитині, щоб маленькі пасочки були поряд із маленькими, великі поряд із великими.

2.2. Вправа «Гра "Сортувальник"» – спрямована на розвиток зорового сприймання предметів за величиною, тренування швидкості переключення уваги, диференціації за кольором і формою, швидкості рухової активності.

Інструкція для батьків:

Підготуйте із кольорового картону по 10 шт. різних фігур: 10 шт. великих кружечків, 10 шт. маленьких кружечків; 10 шт. великих квадратів, 10 шт. маленьких квадратів). Розміри більшої та меншої фігур створюєте за власним бажанням, головне, щоб дитина візуально могла сприйняти різницю та зрозуміти значення поняття «великий», «маленький».

Хід гри (Інструкція для батьків):

1) Дайте дитині ознайомитися зі створеними Вами фігурами, потримати їх у руках;

2) Візьміть кружечки та розкладіть їх на купки – «великі» та «маленькі». При цьому коментуйте свої дії. Повторіть дане виконання без участі дитини приблизно 5 разів. Коли побачили, що дитина хоч трішки звертає увагу на Ваші дії, запропонуйте їй допомогти Вам. Наприклад: «Великий кружечок покладемо до..?, вірно, до великого. Маленький кружечок покладемо до..? маленького і так далі.

3) Даний етап розпочинаємо із квадратів. Принцип той же, що з кружечками, однак роботу з квадратами краще розпочати на другий чи третій день занять. Темп занять підбирається індивідуально, – все залежить від того, як дитина сприймає уроки, чи з цікавістю виконує завдання, наскільки швидко втомлюється.

4) Найважчий етап: а) сортуєте фігури разом із дитиною за формою; б) сортуєте фігури за формою і кольором; в) усі фігури на столі перед дитиною перемішані, Ви викладаєте лише по одній фігурі (за кольором чи формою, щоб дитина точно знала що і куди покласти) і просите дитину виконати дане сортування.

2.3. Вправа «Гра в кубики» (продовження) спрямована на те, щоб навчити дитину сприймати і виконувати нову інструкцію, розвиток навиків гри, диференціації зорового сприймання та логічного мислення.

Інструкція для батьків:

Викладіть перед дитиною різнокольорові кубики і пограйтесь із нею так, як вона Вам запропонує. Якщо дитина кидає кубики, тоді нехай принесе Вам червоний, жовтий, улюблений...

Коли дитячі емоції вгамуються, запропонуйте:

- а) збудувати з кубиків пірамідку;
- б) вибрати і скласти в рядок кубики тільки одного (вибраного за домовленістю) кольору;
- в) покласти два жовтих кубики з правої сторони, один зелений з лівої сторони (комбінації кольорів можете придумувати на власний розсуд).

2.4. Хвилинка релаксації (Інструкція для батьків):

За потреби дайте дитині тихенько відпочити на дивані або проведіть 1–2 логорифмічні вправи під музичний супровід.

2.5. Вправа «Улюблена книжка» (продовження) спрямована на розвиток слухової уваги, співвідношення слухової інформації із зображенням на малюнку, розвиток емоційності дитини.

Інструкція для батьків:

Запропонуйте дитині вибрати книжку. Дайте можливість дитині погортати (якщо починає рвати сторінки, не дозволяйте), розглянути малюнки самостійно, ви тільки спостерігаєте за діями. (Якщо дитина більше не хоче працювати з книгою, відкладіть в сторону і переключіть на те, що

їй подобається. Наступного дня повторіть заняття із книгою. І так потроху щодня). Якщо дитина йде з Вами на контакт, запропонуйте послухати казку, історію, переказати що запам'ятала, показати на малюнку певних персонажів.

2.6. Гра «Що в коробці» спрямована на розвиток зорової пам'яті, концентрації уваги та її переключення.

Інструкція для батьків:

Підготуйте коробку із знайомими для дитини іграшками, предметами (не більше 10-ти). Продемонструйте 3 іграшки 2–3 рази. Попросіть дитину розповісти, які іграшки вона запам'ятала (для початку можна без послідовності). Якщо дитина не в змозі відповідати, викладіть перед дитиною ці три іграшки і ще одну додайте. Попросіть показати, які саме іграшки щойно були витягнуті із коробки.

Далі кількість іграшок для демонстрації поступово збільшуєте, додаєте щоразу по 1–2. Можливо, дитина буде краще запам'ятовувати іграшки, якщо між ними буде певна асоціація (наприклад: кораблик, човен, якір).

3. Завершення заняття:

Інструкція для батьків: Слід обійняти дитину та похвалити її, сказавши приблизно наступне: «Наше заняття завершено, ти молодець! Старайся і надалі. Ти вільний, можеш відпочивати (гратись своїми іграшками і т.п.)».

Медико-психологічні рекомендації для батьків:

- слід проводити заняття в першій половині дня;
- якщо дитина виявляє протест, зупиніть процес навчання і переключіть на інший вид діяльності (гра, відпочинок, поїсти);
- коли дитина справилась із завданням, похваліть, продемонструйте свої позитивні емоції;
- дайте собі відповідь на запитання: «Чи сприймає дитина Вас як педагога, чи Ви для неї тільки люблячі батьки, з якими вона грається і поводить себе спокійно?». Нехай відповідь на це запитання додасть Вам внутрішнього спокою і впевненості в подальшому процесі навчання;
- не наполягайте, щоб усі запропоновані завдання були виконані одразу, або за один день. Якщо дитині важко, розподіліть по 1–2 завдання щодня;
- завжди спонукайте дитину до гри і всі запропоновані завдання проводьте в ігровій формі.

Урок № 3

1. Психологічно-організаційна частина заняття.

Інструкція для батьків:

1.1. Підготуйте кімнату, в якій ви будете проводити заняття:

- щоб дитина не відволікалася, попросіть інших членів сім'ї не заходити до кімнати, поки триває навчання;

– усі малюнки, олівці, книжки, зошити ... що потрібно буде на занятті, підготуйте заздалегідь та сховайте від очей дитини, поки вони вам не потрібні (під стіл, в спеціальну коробку і т.д.).

1.2. Заспокойте дитину і налаштуйте на подальшу роботу:

Посадіть дитину на стілець перед собою, погладьте її руки, ноги. Коротко поясніть, що зараз у вас буде заняття, ви трішки попрацюєте. Якщо вдома є маленький масажний м'ячик Су Джок, помасажуйте руки дитини; в процесі масажу опишіть колір і форму м'ячика).

2. Корекційно-розвивальна частина – розвиток концентрації уваги, переключення та стійкості уваги. Розвиток слухової уваги, самоконтролю.

1) Вправа «Гра з м'ячем “Істівне – не істівне”». Кількість учасників гри: два і більше.

Дорослий пояснює правила гри: «Коли я кидаю м'яча і називаю істівне, ти ловиш. Якщо я кидаю м'яча і називаю не істівне – ти м'яч відштовхуєш, не ловиш». Потім дорослий міняється ролями з дитиною.

2) Вправа «Гра “Кольорові олівці”». На столі перед дитиною кладуть три кольорових олівці – синій, зелений, жовтий. Дорослий називає слова, які можуть відповідати тому чи іншому кольору, а дитина повинна швидко взяти в руку потрібний олівець і піднести його догори. Слова до кольорів готуються завчасно. Поступово кількість кольорових олівців збільшують (і слів до них). Приклади: синій – небо, футболка, машина; жовтий – сонце, курча, квіти; зелений – трава, листочки, олівець, посуд... (Гру можна ускладнити, щоб дитина сама називала предмети відповідно до кольорів).

3) Вправа «Гра “Дзеркало”». Дорослий показує різні рухи, вправи, а дитина має в точності відтворити за дорослим, не помилившись.

4) Вправа «Гра “Уважно слухай”». Дорослий роз'яснює дитині, що вона має повторювати за ним рухи, які чує, а не бачить. Наприклад: дорослий підносить ліву руку, а дитині каже нахилити голову вправо. В такому разі дитина повинна нахилити голову вправо, а руку піднімати не потрібно. Тобто дорослий робить одне, а говорить зовсім інше. Завдання ж дитини виконати те, що каже дорослий, а не те, що він робить.

3. Завершення заняття:

Інструкція для батьків: Слід обійняти дитину та похвалити її, сказавши приблизно наступне: «Наше заняття завершено, ти молодець! Старайся і надалі. Ти вільний, можеш відпочивати (гратись своїми іграшками і т.п.)».

Урок № 4

1. Психологічно-організаційна частина заняття.

Інструкція для батьків:

1.1. Підготуйте кімнату, в якій ви будете проводити заняття:

– щоб дитина не відволікалася, попросіть інших членів сім'ї не заходити до кімнати, поки триває навчання;

– усі малюнки, олівці, книжки, зошити ... що потрібно буде на занятті, підготуйте заздалегідь та сховайте від очей дитини, поки вони вам не потрібні (під стіл, в спеціальну коробку тощо).

1.2. Заспокойте дитину і налаштуйте на подальшу роботу:

Посадіть дитину на стілець перед собою, погладьте її руки, ноги. Коротко поясніть, що зараз у вас буде заняття, ви трішки попрацюєте. Якщо вдома є маленький масажний м'ячик Су Джок, помасажуйте руки дитини; в процесі масажу опишіть колір і форму м'ячика).

2. Корекційно-розвивальна частина:

2.1. Вправа «Робота з ножицями» спрямована на розвиток взаємодії між двома півкулями головного мозку, дрібної моторики, логічного мислення, зорової пам'яті.

Інструкція для батьків:

На кольоровому папері (5–7 кольорів) намалюйте широкі полоси (приблизно по 10 см кожна). Попросіть дитину вирізати їх акуратно по лініях. Якщо дитина виконала це завдання, намалюйте круги (діаметром 10–15 см), запропонуйте дитині їх теж вирізати. Тепер намалюйте вузькі полоси і дайте дитині їх вирізати. (Якщо процес вирізання набрид дитині або втомив, зупиніться. Інше вирізання продовжте на наступний день).

Наступним кроком буде «будівництво». Із вирізаних смужок і кружечків складіть певну фігуру, будинок, сонечко, ялинку, гілочку з ягідками тощо і попросіть дитину скласти теж саме за зразком. Якщо завдання виконано, ускладнюємо. Складіть фігуру, попросіть дитину уважно роздивитись і запам'ятати, далі зразок забираєте і дитина по пам'яті складає. Коли дитина засвоїть цей етап, переходьте до наступного – складаєте дві фігури, дитина запам'ятовує, прибираєте зразок і дитина сама має відтворити уже дві фігури і так далі.

2.2. Вправа «Гра зі словами, протилежними за значенням» спрямована на розвиток самоконтролю в діях, слухової уваги, логічного мислення.

Інструкція для батьків:

Поясніть дитині, що таке протилежне значення: покладіть велику тарілку, а біля неї маленьку; чорні шкарпетки, а поруч них білі ... Коли ви бачите, що дитина зрозуміла інструкцію, переходьте до наступного завдання. Дитина має підібрати до пари слова з протилежним значенням:

– Багатий – бідний

– Чорний –

- Високий
- Зима -
- Грубий -
- Сумний -
- Легкий -
- М'який -
- Радість -
- Здоровий -
- Світло -
- Кричати -
- Повний -

2.3. Вправа «Робота перед дзеркалом» спрямована на розвиток власних сенсорних відчуттів дитини, усвідомлення нею понять «Я», «Ти», «Ми».

Інструкція для батьків:

Попросіть дитину стати перед дзеркалом і виконати наступні інструкції:

- погладь себе по голові, по руках, по ногах, закрий одне око, два ока;
- як гусочка пощипай себе пальцями по руках, за носик, за вушка;
- тепер поклади долоню собі на груди і скажи: «Це Я», назви своє ім'я, покажи пальцем на мене і скажи: «Ти мама», і т.д.

Поясніть дитині, що «Я» і «Ти» разом буде «Ми» («Ми» стоїмо перед дзеркалом, «Ми» займаємось, «Ми» в кімнаті).

Перевірте, як дитина засвоїла знання, запропонували їй виконати наступні завдання:

- покажи, де «Ти»; скажи, хто ти?
- а хто «Я»?
- якщо мама і дитина разом перебувають у кімнаті, то можна сказати: «... перебуваємо у кімнаті» і т.д.

2.4. Вправа «Гра "Ознаки"» спрямована на розвиток слухової уваги, логічного та абстрактного мислення.

Інструкція для батьків:

Ви називаєте ознаки, дитина каже, до якої пори року вони відносяться. Наприклад:

- сонце, пісок, ягоди, фрукти, шорти, панамка - це буває влітку;
- сніг, холодний вітер, рукавиці, сніговик - це буває ...
- падає листя, дощ, зонтик, сонце світить, а не гріє, урожай - це буває...
- сонечко пригріває, підсніжник, свято матері, зелені бруньки на деревах - це буває ...

Наступний етап - ознаки домашніх предметів:

- чотири ніжки, м'яке сидіння, на ньому можна сидіти - це...
- металева, має форму гачка, на неї вішають одяг - це...
- великий, квадратний, показує мультики, новини - це... і т.д.

2.5. Вправа «Коректурна проба-малюнок» спрямована на розвиток стійкості, концентрації та переключення уваги. Запропонуйте дитині розмалювати малюнок (рис. 1) відповідними кольорами. Процес розмальовування поділіть на 3-4 рази. Малюнок не простий, тому слідкуйте, щоб у дитини не виникло перевтоми, реакцій протесту.

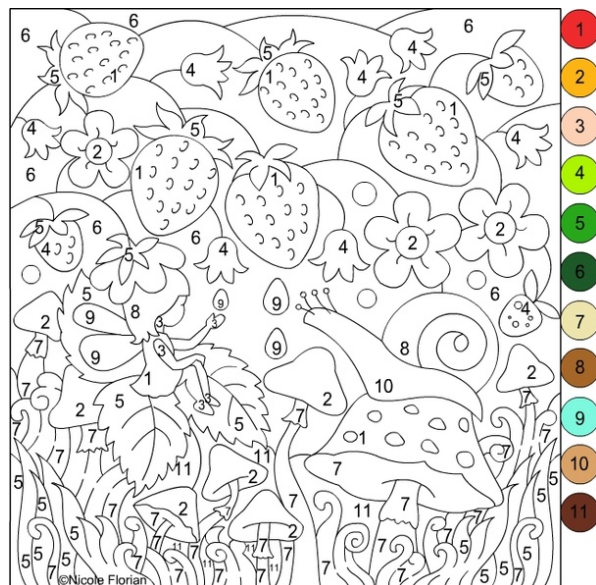

Рис. 1. Зразок стимульного матеріалу до вправи «Коректурна проба-малюнок»

2.6. Хвилинка релаксації:

За потребою дайте дитині тихенько відпочити на дивані 5-10 хв. або проведіть 1-2 логоритмічних вправ під музичний супровід.

2.7. Вправа «Гра "Так" чи "Ні"» спрямована на розвиток процесів мисленнєвих операцій: аналіз, синтез; розвиток логічного і абстрактного мислення; розвиток позитивних емоцій, почуття гумору.

Інструкція для батьків:

Роздрукуйте стимульний матеріал (картинки із різними зображеннями: пори року, тварини, їжа тощо). По черзі викладайте картинки перед дитиною, дайте їй уважно роздивитись зображення і по черзі задавайте подані запитання до кожного малюнку. Запитайте, чи є щось смішне в цих запитаннях. Прослідкуйте за адекватністю прояву емоцій.

3. Завершення заняття:

Інструкція для батьків: Слід обійняти дитину та похвалити її, сказавши приблизно наступне: «Наше заняття завершено, ти молодець! Старайся і надалі. Ти вільний, можеш відпочивати (гратись своїми іграшками і т.п.)».

Батьки повинні коротко зафіксувати письмово та сфотографувати результати виконання дитиною вправ по кожному уроку та відправити вчителю

для того, щоб він міг проконтролювати розвиток знань, умінь і навичок дитини та розробляти для неї наступні корекційно-розвивальні заняття.

Діти з вадами розумового розвитку зазвичай не сприймають вчителя, якого бачать на екрані комп'ютера, не виконують його завдань, - в такому разі вчитель працює з дитиною опосередковано, за допомогою батьків, супроводжуючи та контролюючи навчально-розвивальний процес. Впровадження даної програми в процес онлайн-занять учнів 1 класу СЗОШ «Надія» м. Києва довело її ефективність за умови активної участі батьків у навчальному процесі.

Обговорення отриманих результатів. Розвиток онлайн-освіти розпочався давно, але відбувався досить повільно. Ситуація ж пандемії спричинила раптовий і загальний перехід на дистанційне навчання, що поставило перед освітянами ряд складних проблем і завдань по їх вирішенню. Попри те, що онлайн-навчання має ряд позитивних аспектів, таких як можливість доступу до віддалених ресурсів, навчання в зручний час тощо, воно потребує здатності до самостійної роботи та певного рівня абстрагування, що в початковій школі забезпечити складно через вікові психофізичні особливості дітей молодшого шкільного віку. Якщо ж мова йде про дітей із особливими освітніми потребами, то їм притаманне конкретне стереотипне мислення, дотримання певних правил і однозначність понять. Тому для таких дітей школа – це відповідне приміщення, вчитель – реальна людина, яка навчає. Зображення на екрані комп'ютера такі діти не ідентифікують як справжнього вчителя, та й до самого комп'ютера ставляться як до предмету, призначеного для розваги, а не для навчання. Наші спостереження свідчать про те, що навіть фотокартка вчителя ідентифікується з ним більше, ніж той же самий вчитель онлайн в режимі реального часу. Тому для забезпечення ефективності навчального процесу учнів із особливими освітніми потребами в умовах дистанційного навчання слід залучати батьків, які в такому разі відіграють роль учителя. Звичайно, усвідомити нову роль батьків дітям із вадами розумового розвитку досить важко, але все-таки це вбачається достатньо дієвим способом створення навчальної ситуації в домашніх умовах. Такий підхід потребує від учителя розробки методологічного апарату проведення уроків, покро-

кових інструкцій для батьків дітей із особливими освітніми потребами, що є інноваційним вирішенням проблеми, бо раніше, до карантинних обмежень, подібну форму організації навчання було навіть неможливо уявити. Завдяки творчому підходу вчителів щодо забезпечення якості дистанційного навчання дітей із особливими освітніми потребами, в закладах освіти завдяки онлайн-платформам отримала новий поштовх інклюзивна освіта. Тобто, при збільшенні обмежень було віднайдені нові можливості, розроблено інноваційні форми роботи з учнями, що дозволило втримати якість навчання дітей із особливими освітніми потребами на належному рівні. Представлені в даній статті розробки уроків для учнів першого класу СЗОШ «Надія» сприяли адаптації першачків до нових умов навчання. Ігровий формат занять дозволяв подолати втому, зняти напругу. Співпраця вчителя і батьків виявилася дієвим тандемом забезпечення успішності навчального процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Діти з вадами розумового розвитку зазвичай не сприймають вчителя, якого бачать на екрані комп'ютера, не виконують його завдань, - в такому разі вчитель працює з дитиною опосередковано, за допомогою батьків, супроводжуючи та контролюючи навчально-розвивальний процес. Впровадження розробленої нами корекційно-розвиваючої програми в процес онлайн-занять учнів 1 класу СЗОШ «Надія» м. Києва довело її ефективність за умови активної участі батьків у навчальному процесі

Звичайно, усвідомити нову роль батьків дітям із вадами розумового розвитку досить важко, але все-таки це вбачається достатньо дієвим способом створення навчальної ситуації в домашніх умовах. Такий підхід потребує від учителя розробки методологічного апарату проведення уроків, покрокових інструкцій для батьків дітей із особливими освітніми потребами, що є інноваційним вирішенням проблеми, а співпраця вчителя і батьків є дієвим тандемом забезпечення успішності навчального процесу.

Перспективним напрямком подальших досліджень вбачається апробація та впровадження розроблених уроків для дистанційного навчання першокласників із особливими освітніми потребами в інших спеціальних навчальних закладах України.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В., Колісник О. Організація дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах довготривалого карантину. *Педагогічні науки*. 2020. №4(80). URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-121>
2. Ващенко М.І., Найдовська Ж.М. Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища як фактору гармонійного розвитку дітей. *Педагогіка здоров'я: Збірник наукових праць*. 2017. Т. 1, С. 115–119.
3. Гозак С.В., Станкевич Т.В., Єлізарова О.Т., Парац А.М. Гігієнічні аспекти організації дистанційного навчання школярів в умовах першого локдауну під час пандемії COVID-19 в Україні. *Актуальні проблеми громадського здоров'я: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і здоров'я» (15-16 квітня 2021 р., Суми)*. 2021. Т. 1(5), С. 17–21.

4. Воротникова І.П., Чайковська Н.В. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. *Порадник з досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб.* Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
5. Соломаха К.В., Гаркавий С.І. Проблеми та перспективи дистанційної освіти в Україні. *Довкілля і здоров'я*. 2020. № 3(96), С. 60–64. DOI:10.32402/dovkil2020.03.060
6. Тохтамиш Т.О., Лісняк А.А. Дистанційна освіта і цифрове суспільство в умовах карантину. *Проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти в Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції 15 жовтня 2020 р.* Харків : ХНУБА, 2020. С. 48–50.
7. Шептуха О.М. Розвиток онлайн-освіти в умовах пандемії COVID-19. *Проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти в Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції 15 жовтня 2020 р.* Харків : ХНУБА, 2020. С. 51–53 с.
8. Abbey R. Masonbrink & Emily Hurley Advocating for Children During the Covid-19 School Closures. *Pediatrics Perspectives*. 2020. Vol. 146(3): e20201440.
9. Basilaia, Giorgi; Kvavadze, David Transition to Online Education in Schools during a SARS-CoV-2 Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Georgia. *ERIC*. 2020. EJ1263561, P.9, ISSN: EISSN-2468-4929
10. Bhamani, S., Makhdoom, A.Z., Bharuchi, V., et al. Home Learning in Times of COVID: Experiences of Parents. *Journal of Education and Educational Development*. 2020. Vol. 7(1), pp. 9–26.
11. Chen, Tinggui, Lijuan Peng, Xiaohua Yin, et al. "Analysis of User Satisfaction with Online Education Platforms in China during the COVID-19 Pandemic" *Healthcare*. 2020. Vol. 8. Issue 3. P. 200. DOI: <https://doi.org/10.3390/healthcare8030200>
12. Hirokazu Yoshikawa, Alice J. Wuermli, Pia Rebello Britto, et al. Effects of the Global Coronavirus Disease-2019 Pandemic on Early Childhood Development: Short- and Long- Term Risks and Mitigating Program and Policy Actions. *The Journal of Pediatrics*. 2020. Vol. 223, pp. 188–223. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.05.020>.
13. Imran, N., Aamer, I., Sharif, M. I., et al. Psychological burden of quarantine in children and adolescents: A rapid systematic review and proposed solutions. *Pakistan journal of medical sciences*, 36(5), 2020. 1106–1116. DOI: <https://doi.org/10.12669/pjms.36.5.3088>.
14. Li Duan, Xiaojun Shao, Yuan Wang, et al., An investigation of mental health status of children and adolescents in china during the outbreak of COVID-19. *Journal of Affective Disorders*. 2020. Volume 275. pp. 112–118. ISSN 0165-0327. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.06.029>.
15. Paul H. Lipkin & Michelle M. Macias, Kenneth W. Norwood, et al., Promoting Optimal Development: Identifying Infants and Young Children With Developmental Disorders Through Developmental Surveillance and Screening, *Pediatrics*. 2020. Vol. 145. Issue 1. e20193449. DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2019-3449>.
16. Picciano, Antan Integrated Modelhony g. (2017), Theories and Frameworks for Online Education: Seeking an Integrated Model. *Online Learning*. Vol. 21. Issue 3. pp. 166–190.
17. Preventive Medicine. Vol. 143. 106349. ISSN 0091-7435. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpmed.2020.106349>.
18. Robyn A. Cree, Rebecca H. Bitsko, Lara R. Robinson, et al. Health Care, Family, and Community Factors Associated with Mental, Behavioral, and Developmental Disorders and Poverty Among Children Aged 2-8 Years – United States, 2016. *MMWR*. 2018. Vol. 67(50), pp. 1377–1383.
19. Rubén López-Bueno, Guillermo F. López-Sánchez, José A. Casajús, Jet al. (2021). Potential health-related behaviors for pre-school and school-aged children during COVID-19 lockdown: A narrative review.
20. Sege RD, Siegel BS; Council on Child Abuse and Neglect; Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. Effective Discipline to Raise Healthy Children. *Pediatrics*. 2018. Vol. 142(6). e20183112.
21. Scherban T.D., Hoblyk V.V. Distance (online) education in the conditions of extreme situation (on the example of self-isolation: March – May 2020): scientific publication. Mukachevo: ED MSU, 2020. 160 p.
22. Shweta Singh, Deblina Roy, Kritika Sinha, et al., (2020), Impact of COVID-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: A narrative review with recommendations. *Psychiatry Research*. Volume 293. 113429. ISSN 0165-1781, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113429>.
23. Zhang, Wunong, Yuxin Wang, Lili Yang, and Chuanyi Wang "Suspending Classes Without Stopping Learning: China's Education Emergency Management Policy in the COVID-19 Outbreak" *Journal of Risk and Financial Management*. 2020, 13, no. 3: 55. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm13030055>.

References:

1. Viktoriya Kovalenko, Olena Kolisnyk (2020) b Organization of distance learning for children with special educational needs in conditions of long-term quarantine, *Pedagogical Sciences*. № 4. (80). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-121>.
2. Vashchenko M.I., Naidovskaya J.M. (2017). Creating a healthy educational environment as a factor in the harmonious development of children. *Pedagogy of health: Collection of scientific papers*. Vol. 1. pp. 115–119.
3. Gozak S.V., Stankevich T.V., Elizarova O.T., Parats A.M. (2021). Hygienic aspects of the organization of distance learning of schoolchildren in the conditions of the first lockdown during the COVID-19 pandemic in Ukraine, Actual problems of public health: Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference "Education and Health" (April 15–16, 2021, Sumy). Vol. 1 (5), pp. 17–21.
4. Vorotnikov I.P., Tchaikovsky N.V. (2020). Distance Learning: Challenges, Outcomes and Prospects. Adviser. From the experience of educators of the city of Kiev: teaching method. manual, Kyiv. Univ. B. Hrinchenko, 456 p.
5. Solomakha K.V., Garkavy S.I. (2020). Problems and prospects of distance education in Ukraine. *Environment and Health*. № 3 (96), P. 60–64. doi.:10.32402/dovkil2020.03.060.
6. Tokhtamysh T.O., Lisnyak A.A. (2020), Distance education and digital society in quarantine, Problems and prospects of higher education in Ukraine: Proceedings of the All-Ukrainian scientific-methodical Internet conference on October 15, 2020, Kharkiv: KNUBA, pp. 48–50.

7. Sheptukha O.M. (2020), Development of online education in the context of the COVID-19 pandemic, Problems and prospects for the development of higher education in Ukraine: Proceedings of the All-Ukrainian scientific and methodological Internet conference October 15, 2020, Kharkiv: KhNUBA, S. 51-53 p.
8. Abbey R. Masonbrink & Emily Hurley (2020), Advocating for Children During the Covid-19 School Closures. *Pediatrics Perspectives*. Vol. 146(3): e20201440.
9. Basilaia, Giorgi; Kvavadze, David (2020), Transition to Online Education in Schools during a SARS-CoV-2 Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Georgia, *ERIC*, EJ1263561, P.9, ISSN: EISSN-2468-4929.
10. Bhamani, S., Makhdoom, A. Z., Bharuchi, V., et al., (2020). Home Learning in Times of COVID: Experiences of Parents. *Journal of Education and Educational Development*, Vol. 7(1), pp. 9–26.
11. Chen, Tinggui, Lijuan Peng, Xiaohua Yin, et al., (2020), "Analysis of User Satisfaction with Online Education Platforms in China during the COVID-19 Pandemic". *Healthcare*, Vol. 8, Issue 3. P. 200. DOI: <https://doi.org/10.3390/healthcare8030200>
12. Hirokazu Yoshikawa, Alice J. Wuermli, Pia Rebello Britto, et al. (2020), Effects of the Global Coronavirus Disease-2019 Pandemic on Early Childhood Development: Short- and Long- Term Risks and Mitigating Program and Policy Actions. *The Journal of Pediatrics*. Vol. 223, pp. 188–123. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2020.05.020>
13. Imran, N., Aamer, I., Sharif, M. I., et al., (2020). Psychological burden of quarantine in children and adolescents: A rapid systematic review and proposed solutions. *Pakistan journal of medical sciences*, 36(5), 1106–1116. DOI: <https://doi.org/10.12669/pjms.36.5.3088>.
14. Li Duan, Xiaojun Shao, Yuan Wang, et al., (2020), An investigation of mental health status of children and adolescents in china during the outbreak of COVID-19, *Journal of Affective Disorders*, Volume 275, pp. 112-118, ISSN 0165-0327. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.06.029>.
15. Paul H. Lipkin & Michelle M. Macias, Kenneth W. Norwood, et al. (2020). Promoting Optimal Development: Identifying Infants and Young Children With Developmental Disorders Through Developmental Surveillance and Screening, *Pediatrics*. Vol. 145, Issue 1, e20193449, DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.2019-3449>.
16. Picciano, Antan Integrated Modelhony G. (2017), Theories and Frameworks for Online Education: Seeking an Integrated Model, *Online Learning*, Vol. 21, Issue 3, pp. 166–190.
17. Preventive Medicine, Vol. 143, 106349, ISSN 0091-7435, <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2020.106349>.
18. Robyn A. Cree, Rebecca H. Bitsko, Lara R. Robinson, et al. (2018), Health Care, Family, and Community Factors Associated with Mental, Behavioral, and Developmental Disorders and Poverty Among Children Aged 2-8 Years – United States. 2016. *MMWR*. Vol. 67(50), pp. 1377–1383.
19. Rubén López-Bueno, Guillermo F. López-Sánchez, José A. Casajús, et al., (2021), Potential health-related behaviors for pre-school and school-aged children during COVID-19 lockdown: A narrative review.
20. Sege R.D., Siegel B.S. Council on Child Abuse and Neglect; Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health (2018), Effective Discipline to, Raise Healthy Children. *Pediatrics*. Vol. 142(6), e20183112.
21. Scherban TD, Hoblyk VV (2020), Distance (online) education in the conditions of extreme situation (on the example of self-isolation: March – May 2020): scientific publication. Mukachevo: ED MSU, 160 p.
22. Shweta Singh, Deblina Roy, Krittika Sinha, et al., (2020), Impact of COVID-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: A narrative review with recommendations, *Psychiatry Research*, Volume 293, 113429, ISSN 0165-1781, <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113429>.
23. Zhang, Wunong, Yuxin Wang, Lili Yang, & Chuanyi Wang (2020), "Suspending Classes Without Stopping Learning: China's Education Emergency Management Policy in the COVID-19 Outbreak" *Journal of Risk and Financial Management* 13, no. 3: 55. <https://doi.org/10.3390/jrfm13030055>.